

RAASEPORIN RIKULLENIN ALUEEN LUONTOSELVITYS

Esa Lammi

3.4.2019

RAASEPORIN RIKULLENIN ALUEEN LUONTOSELVITYS

Sisällys

1 Johdanto	3
2 Selvitysalue ja Menetelmät	3
3 Tulokset	5
3.1 Kasvillisuus ja luontotyypit	5
4 Huomionarvoiset luontokohteet ja suositukset.....	8
4.1 Vanhat tammet ja jalopuulehto	9
4.2 Harvinaiset kasvilajit	11
5 Lähteet ja kirjallisuus	12

Kansi: Rikullenin alueella kasvaa useita vanhoja tammiä.

Ilmakuvat ja pohjakartat © Maanmittauslaitos

Valokuvat © Esa Lammi

1 JOHDANTO

Tammisaaren keskustan länsipuolella sijaitsevalle Västerbyn kartanoalueelle suunnitellaan vanhuksille tarkoitettua pienistä rakennuksista koostuvaa asuinalueita. Suunnitelmaan kuuluu lisäksi päiväkotikiinteistö sekä koko lähiympäristöä palveleva kulttuurikeskus ravintoloihin ja pienoiskylpylöihin. Hankkeesta vastaa Alfa Omega Raseborg rf.

Pääosa rakennuksista sijaitsee pellolla Rikullen-nimisen mäen lounaispuolella. Kulttuurikeskus tulisi mäen etelärinteelle joko metsän reunaan tai hylätylle niitylle. Pääosa alueesta on entistä pihamaata, jota on hoidettu perinnebiotooppina 1900-luvun lopulla (Peuraniemi 2005). Alue on sittemmin metsittyä. Alueella kasvaa mm. kookkaita tammia, joiden säilyminen halutaan muiden luontoarvojen ohella ottaa huomioon rakennusten sijoittamisessa ja alueen muussa suunnittelussa.

Rikullenin suunnittelusta vastaava Collaboratorio Oy tilasi aluetta koskevan luontoselvityksen Ympäristösuunnittelu Enviro Oy:ltä. Toimeksiantoon kuului kesäinen maastokäynti, jonka aikana selvitettiin alueen luonnonpiirteet sillä tarkkuudella kuin se ajankohta huomioon ottaen oli mahdollista. Tässä raportissa kerrotaan maastokäynnin keskeiset tulokset.

2 SELVITYSALUE JA MENETELMÄT

Selvitysalue on 1,5 hehtaarin laajuinen alue Västerbyn kartanon pohjoispuolella (kuva 1). Alueen länsiosa on pellonreunaan rajautuvaa metsää. Itäosassa on lehtimetsää ja entistä niittyä. Alueen etelä- ja itäpuolella olevat pellot ovat edelleen viljelykäytössä. Pellonlaidassa alueen länsiosassa kasvaa vanhoja tammia. Nuorempia tammia ja yksittäisiä, kookkaita jalopuita on myös kauempana pellonreunasta. Rikullen mainitaan Tammisaaren puistometsien kohdekuvauksessa (Granholm & Rancken 2004) arvokkaana perinneympäristönä, jonka erityispiirteisiin kuuluvat vanhat tammet, eräät perinneympäristöjen ja jalopuulehtojen kasvit sekä kasvupaikan edulliset valaistus- ja lämpöolot (ns. ekspositio).

Selvitysalueen luonnonolot tarkistettiin 17.7.2018. Maastokäynnillä inventoitiin alueen kasvillisuutta ja luontotyyppisiä ja arvioitiin alueen sopivuutta uhanalaisille ja muille huomionarvoisille eläinlajeille. Maastokäynnillä huomioon otettuja arvokkaita luontokohteita ovat

- alueella kasvavat tammet ja muut jalot lehtipuut
- metsälain, luonnonsuojelulain ja vesilain mukaan suojeltavat luontotyyppit
- uhanalaiset luontotyyppit ja muut arvokkaat elinympäristöt
- EU:n luontodirektiivin liitteen IV(a) lajeille mahdollisesti soveltuvat elinympäristöt
- uhanalaiset, silmälläpidettävät, alueellisesti uhanalaiset sekä rauhoitetut putkilokasvilajit.

Kuva 1. Rikullenin selvitysalue (punainen rajaus) kartta- ja ilmakuvapohjalla. Pohjakartat ja ilmakuvat © Maanmittauslaitos.

Maastossa käytettiin GPS-paikanninta (Garmin 60Cx), jolla luontokohteet ja lajien havaintopaikat voitiin paikantaa kaavasunnitteluun riittävällä tarkkuudella. Laitteen tarkkuus maastossa vaihtelee 5–10 metrin rajoissa, joten yksityiskohtaisempi suunnittelu saattaa edellyttää esimerkiksi jalopuiden paikantamista tarkemmalla mittauslaitteella. Selvityksestä vastasi biologi FM Esa Lammi.

3 TULOKSET

3.1 Kasvillisuus ja luontotyypit

Selvitysalueesta suunnilleen puolet on entistä, mutta aukeana säilynyttä niittyä ja puolet loivapiirteisen mäen metsäistä reunaa. Alueen keskiosassa on entinen pihamaa, jonne tulee etelästä kapea, polkumainen tiepohja. Polku jatkuu piha-alueelta pohjoiseen ja toinen haara luoteeseen pellon reunan lähellä. Selvitysalueen itäreunassa on käytössä oleva peltotie. Alue jaettiin luonnonpiirteiden perusteella neljään kuvioon (kuva 2), joiden luonnonoloja kuvataan seuraavassa.

Kuva 2. Selvitysalueen kuviointi.

Kuva 3. Eteläosan niittyä kuviolla 1. Niityn takana näkyvä metsittyntyn alue on entistä pihamaata (kuvio 3).

1. Niitty

Alueen eteläosa on entistä niittyä tai viljelykäytöstä poistunutta peltoa. Niittyä on hoidettu talkootyönä 1960-luvulta 1990-luvulle (G. Munsterhjelm, suull.). Sen kasvillisuus koostuu nykyisin tavanomaista ruoho- ja heinäniittyjen lajeista. Runsaita ovat mm. nurmilauha, nurmipuntarpää, karhunputki, särmäkuisma, heinätähdimö, siankärsämö, ojakärsämö, pelto-ohdake, koiranputki ja puna-apila. Haitallista vieraslajeista tavataan lupiinia. Niityn laiteilla kasvaa nuorta koivua ja raitaa, pohjoisreunassa on varttuneita koivuja ja haapoja sekä nuorempaa lehtipuustoa. Pääosa niitystä on säilynyt avoimena (kuva 3).

Niityn eteläreunassa on pelto-oja ja sen eteläpuolella pallokenttä. Länsireunassa olevan vanhan tienpohjan varrella kasvaa tavanomaisten niitty- ja ketokasvien lisäksi pölkkyruohoa, mäkikauraa sekä uhanalaista keltamataraa. Avoimena säilyneellä niityllä ja sen itäreunassa olevan peltotien varrella ei todettu huomionarvoisia kasvilajeja.

Niitty on tuoretta heinäniittyä, joka on luontotyyppinä äärimmäisen uhanalainen pinta-alan nopean vähemisen vuoksi (CR, Kontula & Raunio 2018). Rikullenin niittyä ei voida pitää tavanoamaisen kasvilajistonsa ja luupiinin levittäytymisen takia pitää erityisen edustavana.

2. Itäosan metsä

Pohjoiseen vievän tiepohjan itäpuolella on tiheää, lähinnä haavasta koostuvaa nuorta lehtipuustoa. Kuvion länsiosassa on nuoria tammia (pituus alle 10 m) ja kuviolla kasvaa lisäksi joitakin järeitä haapoja ja muutama järeä tammi. Aluskasvillisuus tiheän lehtipuuston katveessa on aukkoista. Lajistoon kuuluu mm. ahoman-

sikkaa, valkovuokkoa, hiirenporrasta, metsäalvejuurta, metsäkortetta, hietakastikkaa ja nuokkuhelmikkää. Niityn reunan lähellä kasvaa myös ainakin yksi kevätesikko, joka lienee vanha viljelyjäänne. Itäreunassa maasto muuttuu kosteapohjaisemmaksi ja pellonreunassa kasvaa myös tuomea, pihlajaa, koivua, vaahteraa sekä kookas tervaleppä.

Kuvio on tuoretta lehtoa, mutta sen kasvillisuus on umpeenkasvun voimakkaasti muuttamaa.

3. Entinen pihamaa

Kuvion eteläosassa oleva entinen piha-alue on säilynyt puoliaukeana. Pihamaan reunassa kasvaa koivuja, vaahteroita ja muutama suuri tammi (kuva 4). Piha-aukea on rehevöitynyt. Sen kasvilajistoon kuuluvat mm. vadelma, vuohenputki, ahomatar, nurmipuntarpää, koiranheinä, hietakastikka, ahdekaunokki ja viljelyjäänneä isotuomipihlaja. Etelästä tulevan tiepohjan varrella on säilynyt ketolaikkuja. Niissä kasvaa mm. tuoksusimaketta, mäkikauraa, pölkkyruohoa, kissankelloa, kurjenkelloa, piennarmataraa, ahomansikkaa ja pukinjuurta. Huomionarvoisista lajeista tavataan uhanalaista keltamataraa ja silmälläpidettävää ketoneilikkaa.

Ketolaikut ovat karuja pienruohoketoja, joka on luontotyyppinä äärimmäisen uhanalainen (CR; Kontula & Raunio 2018). Vähäisen pinta-alansa vuoksi niitä ei voida pitää erityisen edustavina.

Kuvion pohjoisosa on kulttuurivaikutteista jalopuulehtoa. Alueelta on aikoinaan otettu maa-ainesta ja sinne on sittemmin tuotu puutarhajätettä ja roskiakin. Puustossa on vaahteraa, vuorijalavaa, tuomea, joitakin järeitä kolohaapoja ja muutama mänty. Aluskasvillisuudessa on mm. keltamo (vanha pihakasvi), jättipalsamia (puutarhajätteen mukana kulkeutunut), nokkosta ja koiranheittä. Jalopuulehdon luonnontila on kärsinyt maa-aineksen otosta ja umpeenkasvusta.

Kuva 4. Entistä pihamaata (kuvio 3). Pihan reunassa on yksi alueen järeimmistä tammista.

4. Läntinen pellonreuna

Pellonreunan lähellä on vanha, vähäisen käytön vuoksi polkumaiseksi muuttunut tiepohja. Sen ja pellon välissä on valoisaa metsänreunaa, jossa kasvaa hiekkaisille, valoisille pientareille ominaisia kasvilajeja, mm. tuoksusimaketta, nurmipiiphoa, mäkitervakkoa, metsäapilaa, ahomansikkaa, sananjalkaa, lampaannataa ja hieta-kastikkaa. Metsäkasveista runsaimpia ovat kangasmaitikka, mustikka ja metsälauha. Uhanalaista keltamataraa on muutamain paikoin, mutta kasvustot ovat pieniä. Pellonreunassa alueen itäpuoliskossa kasvaa useita järeitä tammia, joista suurimpien rungon läpimitta on 100 cm:n paikkeilla. Länsipään puusto on nuorempaa. Siihen kuuluu pihlajaa, tuomea sekä joitakin vaahteroita ja nuoria tammia.

Selvitysalueen rajalla vanhan tien pohjoispuolella on nuorehko tammimetsikkö (runkojen läpimitta 25–35 cm), joka vaikuttaa tasaikäisyytensä ja väljäpuustoisuuden vuoksi istutetulta. Tietävästi kyseessä kuitenkin on luontaisesti syntynyt, mutta hoidettu metsikkö. Tammien katveessa kasvaa vaahteran taimia. Aluskasvillisuus on samantyyppistä kuin pellon reunassa. Lajistossa on myös keltamataraa ja ketoneilikkaa. Tammikasvuston pinta-ala on alle 10 aaria.

Kuva 5. Järeitä tammia pellon reunassa (kuvio 4).

4 HUOMIONARVOISET LUONTOKOhteet JA SUOSITUKSET

Selvitysalue on vanhaa maatalousaluetta ja entistä pihamaata, jossa alkuperäisen kaltaista luonnonympäristöä ei ole jäljellä lukuun ottamatta kookkaita tammia ja muuta jalopuustoa. Aluetta on aiemmin hoidettu, mutta se on kasvamassa umpeen hoidon loputtua. Alkuperäinen kasvillisuus on säilynyt parhaiten metsän reunaosissa ja alueelle tulevan tiepohjan varrella, jossa valaistusolot ja maaperän hiekkaisuus ovat ylläpitäneet keto- ja niittylajistoa.

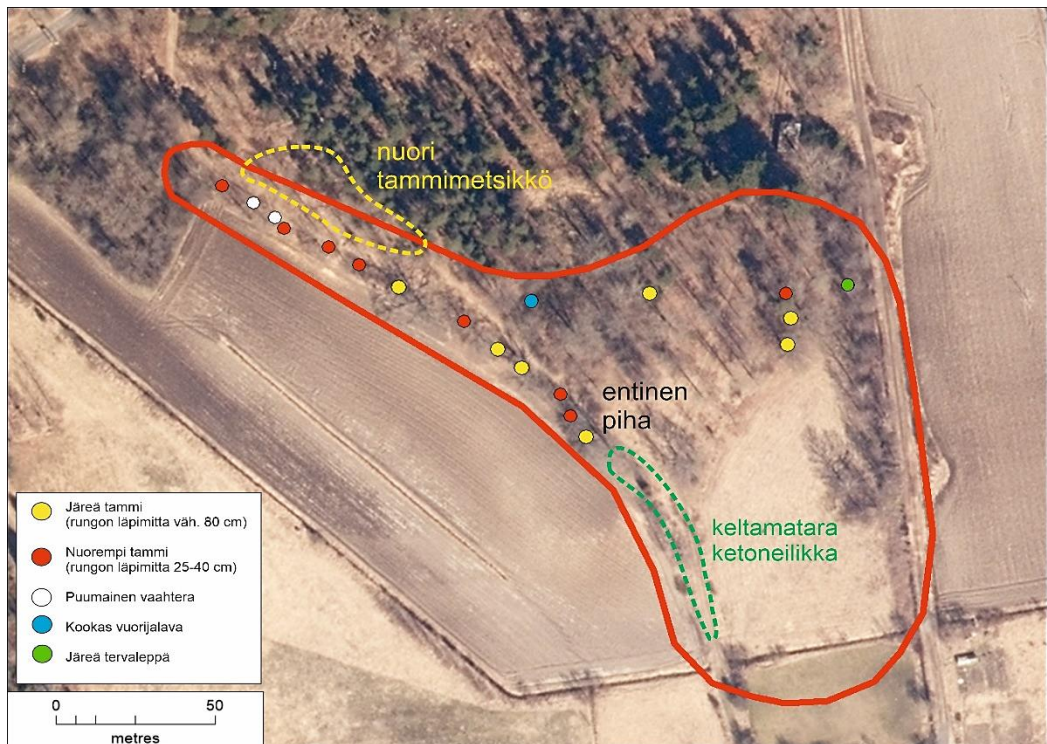

Uhanalaisista luontotyypeistä alueella tavataan tuoretta heinäniittyä, pienruohoketoa sekä tammilehtoa, mutta erityisen edustavia luontotyyppikuvioita alueella ei ole. Alueella kasvaa uhanalaista keltamataraa (vaarantunut laji; Hyvärinen ym. 2019) ja silmälläpidettävää ketoneilikkaa. Alueen tammilla saattaa elää uhanalaisia hyönteislajeja tai sienilajeja. Niiden esiintymistä ei ole selvitetty.

Alueella ei todettu vesilain 2. luvun 11 §:n mukaisia vesistöjä tai Uudellamaalla arvokkaiksi luokiteltavia luontokohteita (Salminen & Aalto 2012). Merkittävimmät luontoarvot liittyvät vanhoihin tammiin, muuhun jalopuustoon sekä ketokasvillisuuteen.

4.1 Vanhat tammet ja jalopuulehto

Alueella kasvaa seitsemän vanhaa tammea, joiden rungon läpimitta rinnankorkeudelta mitattuna on vähintään 80 cm. Tammien ympärysmitta kasvaa noin senttimetrin vuodessa (Karulinna 2013), joten tammien iäksi voidaan arvioida vähintään 300 vuotta. Vanhat tammet kasvavat pellonreunassa alueen länsiosassa ja metsässä alueen pohjoisosassa (kuva 6). Tammet ovat suorarunkoisia ja vaikuttavat melko hyväkuntoisilta, joskin niissä on joitakin kuivuneita oksia. Tammien vieressä ei kasva muita korkeita puita, jotka olisivat häirinneet niiden kasvua, joten puiden latvukset ovat hyvin kehittyneitä ja leveitä. Alueet muut puumaiset tammet ovat selvästi nuorempia, joskin vanhimmat niistä lienevät noin satavuotiaita (rungon läpimitta 25–40 cm). Lähes kaikki tämän ikäiset tammet kasvavat pellon reunassa alueen länsiosassa.

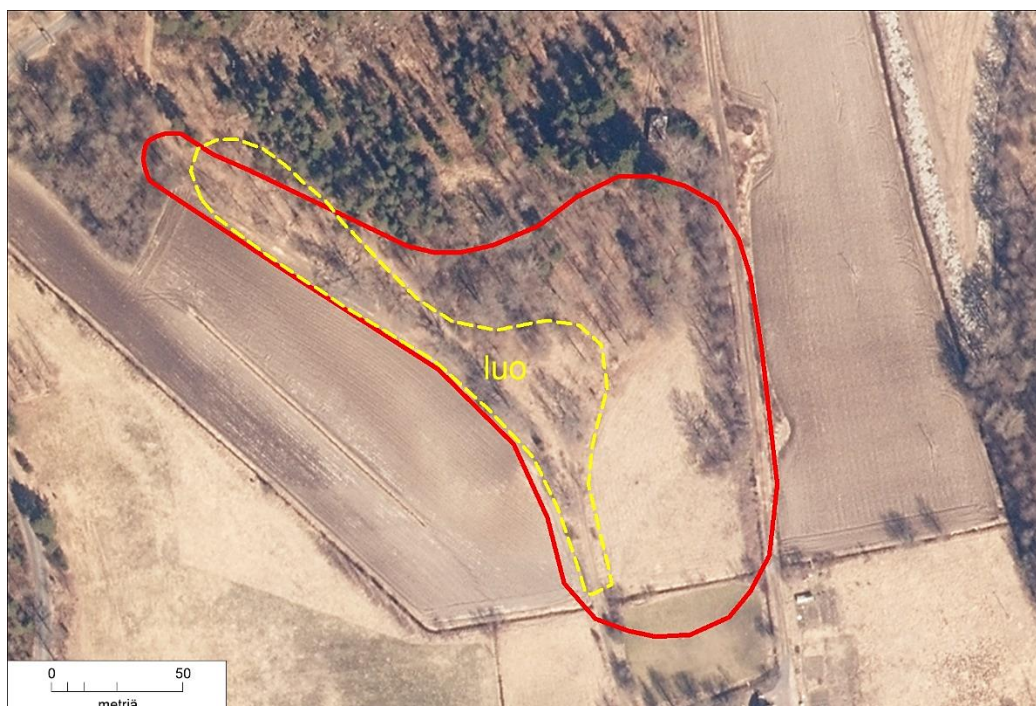
Kuva 6. Kookkaimpien tammien, puumaisten vaahteroiden ja järeän tervalepän kasvupaikat. Keltamataran ja ketoneilikan tärkein kasvupaikka sekä nuori tammimetsikkö on merkitty katkoviivalla. Entisen pihamaan itäpuolella kasvaa lisäksi nuoria tammiä ja vaahteroita. Näitä, pääosin vielä alle kymmenmetrisiä puita ei ole merkitty kuvaan.

Kauempana pellonreunasta on yksittäisiä kookkaita jalopuita sekä nuoria tammia ja vaahteroita. Tammien kasvualue on tulkittavissa jalopuulehdoksi (tammilehto; Kontula & Raunio 2018), vaikkakin sen muu lehtokasvillisuus on vaatimatonta. Luonnonsuojelulain 29 §:n mukaan suojeltavan tammilehdon kriteerit (vähintään 20 rinnankorkeusläpimitaltaan yli 20 cm:n runkoa hehtaarilla) eivät välttämättä täyty, mutta vanhat tammet, muu jalopuusto sekä nuoret tammet ja vaahterat lisäävät alueen arvoa.

Suosituksat

Tammilla elää monia hyönteis- ja sienilajeja, jotka eivät tule toimeen muualla. Tammesta riippuvaisten lajien esiintymistä Rikullenin alueella ei ole selvitetty, mutta pellonreunassa kasvavat tammet ovat säilyttämisen arvoisia jo pelkästään maisemapuina.

Tärkein jalopuiden kasvualue on rajattu kuvaan 7. Se tulisi merkitä kaavaan luomerkinnällä. Luo-alueen tammet säilytetään ja niiden kasvuolot turvataan. Tammien kasvupaikoilla ei tehdä kaivutöitä tai muita maanmuokkaustöitä. Kilpaileva, tammien oksistoon yltävä puusto poistetaan tarvittaessa. Tammet on syytä ottaa huomioon myös länsipuoliselle pellolle tulevassa rakentamisessa. Pellon puolelle tulisi jättää vähintään tammien latvuksen levyinen (n. 10 m rungosta mitattuna) rakentamaton suojavyöhyke, jota voidaan hoitaa niittynä tai nurmena. Lisäksi on hyvä muistaa, että kookkaiden tammien lahovauriot eivät välttämättä näy ulospäin: sisältä onntto tammi voi näyttää terveeltä, mutta runko ei ehkä kestäkään seuraavaa kovaa myrskyä. Vanhimpien tammien kohdalla suojavyöhykettä olisi ehkä hyvä olla vähintään rungon pituuden verran (20–25 m).

Kuva 7. Ehdotus kaavamerkinnäksi. luo-rajaus kattaa jalopuiden tärkeimmän kasvualueen sekä uhanalaiselle ketokasvillisuudelle tärkeät kohteet.

Alueen itäosan niitylle suunniteltu kulttuurisali ei vaikuttaisi tammiin. Rakennuspaikan pohjoispuolella metsän reunaosassa kasvaa kolme vanhaa, kookasta tammea (kuva 6). Niiden kasvupaikan muuttaminen puistomaiseksi raivaamalla nykyistä tiheää pienpuustoa toisi tammet esiin ja parantaisi myös tammien kasvumahdollisuuksia, sillä kilpaileva puusto ei pääsisi riuduttamaan valoa tarvitsevaa tammien oksistoa.

4.2 Harvinaiset kasvilajit

Alueen kasvilajeista keltamatara on vaarantunut ja ketoneilikka silmälläpidettävä (Rassi ym. 2010). Molemmat lajit ovat harvinaistuneita keto- ja niittykasveja, joiden uhkana on kasvupaikkojen umpeenkasvu. Keltamatara uhkaa myös risteytyminen Suomeen 1800-luvulla saapuneen paimenmataran kanssa. Huomattava osa lajien kasvupaikoista on nykyisin tienpientareilla ja valoisissa metsänreunoissa vanhan asutuksen tuntumassa.

Rikullenin keltamatarat keskittyvät vanhan tiepohjan varteen alueen eteläosaan (kuva 6). Ketoneilikkaa on etenkin entisen pihamaan lounaisosassa pienillä niittytyräillä pellonreunan tuntumassa (kuvaan 6 rajatun alueen pohjoisosa). Molempia lajeja on niukemmin selvitysalueen länsiosassa, jossa niitä kasvaa sekä metsänreunassa että istutetussa tammimetsikössä.

Kuva 8. Keltamataraa luo-alueen eteläosassa.

Suosituksset

Keltamataran ja ketoneilikan tärkein kasvupaikka sisältyy ehdotettuun luo-rajaukseen. Kasvupaikka jätetään rakentamisen ulkopuolelle ja säilytetään nykyisen kaltaisena polkureittinä (kuva 8). Esiintymiä on mahdollista hoitaa niittämällä muuta kasvillisuutta ja poistamalla varjostavia pensaita. Entisen pihamaan säännöllinen niittäminen estäisi pihamaan umpeenkasvun ja saattaisi palauttaa keltamataran ja ketoneilikan pihamaan kasvilajistoon.

5 LÄHTEET JA KIRJALLISUUS

- Granholm, P. & Rancken, R. 2004: Skogsparken – Rikullenin aluekuvaus. – Tammisaaren kaupunki 2004.
- Karulinna, K. 2013: Ruissalon vanhat tammet. – Opinnäytetyö, Kestävä kehitys, Turun ammattikorkeakoulu. 52 s.
- Kontula, T. & Raunio, A. (toim.) 2018a: Suomen luontotyyppien uhanalaisuus. Luontotyyppien punainen kirja. Osa 1 – tulokset ja arvioinnin perusteet. – Suomen ympäristö 5/2008:1–388.
- Kontula, T. & Raunio, A. (toim.) 2018b: Suomen luontotyyppien uhanalaisuus. Luontotyyppien punainen kirja. Osa 2 – luontotyyppien kuvaukset. – Suomen ympäristö 5/2018:1–925.
- Peuraniemi, M. 2005: Skötseplan för ängar i Rikullen. – Naturinventering 3, Yskehögskolan Sydväst.
- Hyvärinen, E., Juslén, A., Kemppainen, E., Uddström, A. & Liukko, U.-M. (toim.) 2019: Suomen lajien uhanalaisuus – Punainen kirja 2019. – Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus. Helsinki. 704 s.
- Salminen, J. & Aalto, S. 2012: Luonnonympäristön arvottamisen kriteeristö Uudellemaalle (LAKU). Loppuraportti. – Uudenmaan liiton julkaisuja E 119 – 2012.
- Syrjänen, K., Hakalisto, S., Mikkola, J., Musta, I., Nissinen, M., Savolainen, R., Seppälä, J., Seppälä, M., Siitonen, J. & Valkeapää, A. 2016: Monimuotoisuudelle arvokkaiden metsäympäristöjen tunnistaminen. METSO-ohjelman luonnontieteelliset valintaperusteet 2016–2025. – Ympäristöministeriön raportteja 17/2016:1–75.